

Підвисоцька Мирослава Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Хабло Оксана Юріївна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ступінь впливу міжнародного права на розвиток національного законодавства безперечно велика, зокрема у сфері кримінально-процесуальних відносин.

У зв'язку з цим особливе місце займає Конвенція про захист прав людини та основних свобод (далі – Конвенція) [1], при ратифікації якої наша держава зобов'язалась визнати стандарти, що містяться в ній, які забезпечують взаємодію держави та особистості в кримінальному процесі України.

В той же час, варто визнати, що конкретний зміст положень Конвенції про захист прав та свобод людини і основоположних свобод розкриваються у відповідних рішеннях Європейського суду з прав людини. Такі рішення Суду служать правильному розумінню змісту та обсягу гарантованого Конвенцією права осіб, а реалізація таких рішень є домінантою і під час виконання завдань кримінального процесуального законодавства українських органів досудового розслідування та суду.

Ратифікація Україною 17 липня 1997 зазначеної Конвенції зміцнила та розвинула у нашій державі загальновизнані міжнародною спільнотою стандарти прав і свобод людини. Тим самим Україна підтвердила свою відданість ідеалам та принципам гуманізму та демократії, а також готовність скоригувати цілу низку законодавчих актів, відповідно до положень Конвенції про захист прав людини та основних свобод у сфері кримінального судочинства. Відповідно до ч. 5 ст. 9 кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [3].

Аксіологічна платформа дотримання Україною зобов'язань, що походять з членства в раді Європи, вимагає від держав-учасниць виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини в будь-якій справі, де вони є відповідачами. Для реалізації такого підходу у 2006 році було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2], що містить положення щодо виконання та практики застосування рішень Європейського суду з прав людини. Зрозумілим, що першочерговим інструментом має бути визначення запобігання новим порушенням Конвенції.

Позиції Європейського суду, незалежно від того щодо якої країни вони представлені, є джерелом міжнародного права та входять в правову систему України, що призводить до їх застосування національними органами правопорядку. Як рішення Суду, так і положення Конвенції мають однакову юридичну силу. Однак в структурі ієрархії джерел українського кримінального процесуального законодавства вони посідають місце після Конституції України – основного закону в державі.

Ціннісне значення норм Конвенції проявляється як основний елемент механізму контролю над державою. Офіційне тлумачення забезпечує динамічний розвиток сприятливих виявлень прав осіб відносин в державі.

Самі по собі рішення Європейського суду розраховані на багаторазове застосування та можуть бути використані невизначеним колом суб'єктів. Якщо одного разу Суд розтлумачив норму Конвенції, то згодом може знову використати дане тлумачення у нових рішеннях. В той же час, гарантії Конвенції стрімко розвиваються з урахуванням зміни «клімату» в країнах-підписантах, у зв'язку з розвитком суспільства. Таким чином, Конвенція є «живою матерією», що розуміється з урахуванням оновлених умов.

Не можна оминати увагою і питання застосування норм Конвенції під час війни або іншого надзвичайного стану.

Стаття 15 Європейської Конвенції з прав людини (відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації) за виняткових обставин надає урядам держав-учасниць можливість у тимчасовий, обмежений і контрольований спосіб відступити від свого зобов'язання забезпечити певні права та свободи відповідно до Конвенції. Використання цього положення врегульовано такими процесуальними та матеріальними умовами : право на відступ може застосовуватись лише у воєнний час чи під час іншої суспільної небезпеки, що загрожує життю нації; держава повинна вживати заходів щодо відступу від своїх зобов'язань за Конвенцією лише в межах, яких вимагає гострота становища; будь-які відступи не можуть суперечити іншим зобов'язанням держави згідно з міжнародним правом; певні права за Конвенцією не дозволяють відступ: пункт 2 статті 15 зокрема забороняє відступ від зобов'язань стосовно права на життя, за винятком випадків законних дій у воєнний час, заборони катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, заборони рабства та примусової праці, а також правила «ніякого покарання без закону»; так само неможливий відступ від зобов'язань за статтею 1 Протоколу № 6 до Конвенції (скасування смертної кари в мирний час) і статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі); насамкінець, на процесуальному рівні, держава, яка користується правом на відступ, повинна повідомити про це Генерального секретаря Ради Європи.

Так, 5 червня 2015 року Україна повідомила Генерального секретаря Ради Європи про те, що, зважаючи на надзвичайну ситуацію в країні, органи влади України вирішили застосувати положення статті 15 Європейської конвенції з прав людини, щоб відступити від деяких своїх прав, передбачених Конвенцією [4, с. 2].

На завершення слід підкреслити, що Конституція України та Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод базуються на тих самих принципах та сутнісно-правовому фундаменті – захист прав людини, що є основою демократичного суспільства та справедливою системою зокрема і кримінального судочинства.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950; в редакції станом на 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012; в редакції станом на 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 23.02.2006; в редакції станом на 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

4. Інформаційний бюлетень - Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. 16 с. URL: <https://rm.coe.int/factsheet-derogation-in-time-of-emergency/1680a2868e>.

Ражик Аліна Русланівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор
Зарубей Вікторія Володимирівна

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення агресорів, надало нам поштовх для переоцінки цінностей, змінило наше життя докорінно та внесло корективи у законодавство. Зміни торкнулись усіх галузей права для забезпечення життєдіяльності населення та безперервного робочого процесу, пропри війну, оскільки досить багато чинників унеможливають здійснення проваджень через: втрату контролю над окремими територіями України; неможливість виконання функціональних обов'язків органами правопорядку й судами, дезорганізацію суспільних зв'язків; відсутність легітимних органів правопорядку на непідконтрольних територіях;